

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle HE 92/2025 vp laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta

Asia: Vanhusasiavaltuutetun lausunto, VAV/44/2025

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden asemaa ja heidän oikeuksiensa toteutumista. Osa tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa ja arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin ihmisiin.

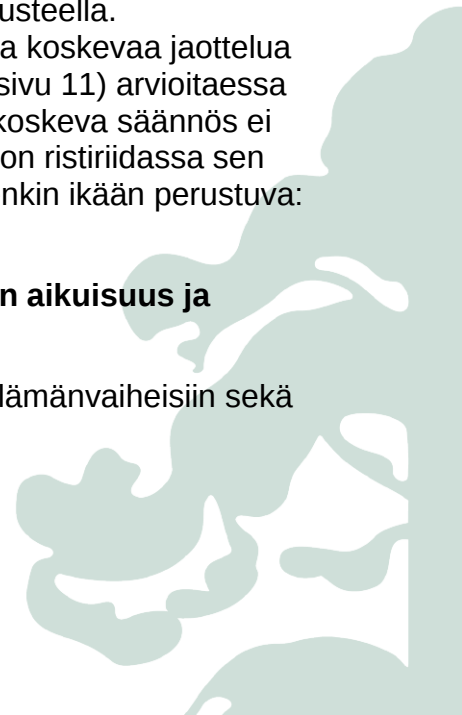
Vanhusasiavaltuutettu pitää välttämättömänä sitä, että iäkkäät vammaiset henkilöt, joilla on sellaisia pitkäaikaisia toimintarajoitteita, että he tarvitsevat tavanomaisessa elämässään apua tai tukea, saavat tarvitsemansa välttämättömät vammaispalvelut riippumatta heidän iästään tai siitä missä elämänkulkua heidän katsotaan olevan.

Ehdotettu eri elämänvaiheisiin liittyvä jaottelu ja sen mukainen arviointi ei saa estää vammaisen henkilön vammansa tai sairautensa aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen takia tarvitsemien välttämättömien erityispalveluiden saamista. Myös ikääntyneenä pysyvästi ja vaikeasti vammautuvien henkilöiden tulee saada tarvitsemansa vammaispalvelut, vaikka vammautuminen tapahtuisi korkeassa iässä. On kannatettavaa, että esitykseen on lisätty velvoite arvioinnissa ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus.

Suomen perustuslain 6 pykälän mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa iän perusteella. Vanhusasiavaltuutettu pitää ehdotettua elämänvaiheita koskevaa jaottelua ikäsyrjiviä käytäntöjä luovana. Esityksessä todetaan (sivu 11) arvioitaessa vaikutuksia yhdenvertaisuuteen, että elämänvaiheita koskeva säännös ei sisällä ikärajaa vammaispalvelujen saamiselle. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että esitetty jaottelu elämänvaiheisiin on kuitenkin ikään perustuva: lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja viimeisenä vanhuus.

lääkkäät ovat aikuisia - elämänvaiheen määritelmässä erotetaan aikuisuus ja vanhuus, vaikka aikuisuus jatkuu elämän loppuun saakka

Vanhusasiavaltuutettu pitää vaikeaselkoisena jakoa elämänvaiheisiin sekä niihin tavanomaisesti kuuluviin avun ja tuen tarpeisiin.

Ehdotuksessa jaotellaan aikuisikä kahteen elämänvaiheeseen. Niistä toinen olisi aikuisuus, joka ilmeisesti päättyisi vanhuuseläkeiän kohdalla, ja toinen vanhuus, joka puolestaan kattaisi ikähaitarin vanhuuseläkeiän ylittymisestä yli sataan ikävuoteen.

Vanhusasiavaltuutettu korostaa, että täysi-ikäinen henkilö on aikuinen elämänsä loppuun saakka ja siksi on outoa jakaa elämänvaiheet esitetyllä tavalla. **Vanhusasiavaltuutettu esittää, että vanhuuden elämänvaihe poistetaan esityksestä ja jäljelle jää vain aikuisuuden elämänvaihe.** Hallituksen esityksessä painotetaan yksilöllisen arvioinnin merkitystä ja sen vuoksi tulisi aikuisuuden elämänvaihetta elävien kohdalla arvioida kunkin yksilöllisen tilanteen mukaisesti palvelujen tarvetta.

Vanhusasiavaltuutettu on jo aiemmissa lausunnoissaan todennut ongelmalliseksi aikuisuuden ja vanhuuden perusteella tehtävän jaon. Esityksessä ei ole selkeää määritelmää vanhuuden elämänvaiheelle. Tämä on ymmärrettävää, sillä ikääntyminen on hyvin yksilöllinen prosessi, jossa kronologinen ikä ei kuvaa kunkin yksilön biologista vanhenemista tai muutakaan vanhenemista. Vanhenemisessä on erittäin suuria yksilöllisiä eroja. Myös tästä käytännön syystä vanhusasiavaltuutettu esittää aikuisuuden elämänvaiheen käyttämistä myös ikääntyneillä.

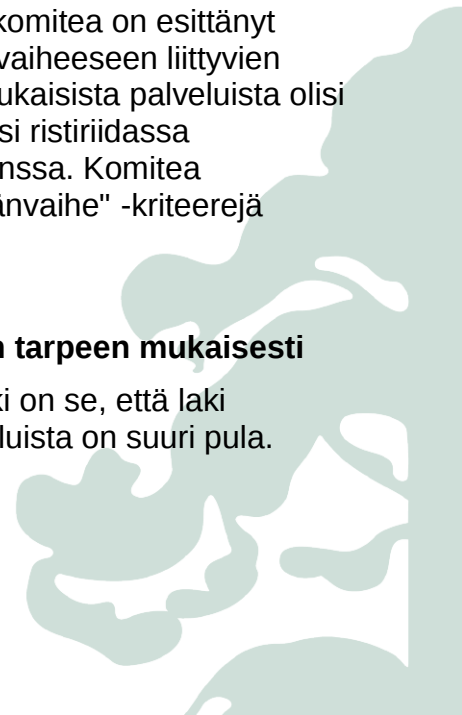
Aikuisuuden käsitteen ulottaminen kaikkia täysi-ikäisiä koskevaksi selkeyttäisi lain tulkintaa, jonka kannatettavana periaatteena on se, että vammaispalvelulaki säilyy erityislakina, joka turvaa vammaisten henkilöiden erityispalvelujen saatavuuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen.

Aikuisuuden elämänvaiheen kattaminen koskemaan kaikkia aikuisia henkilöitä auttaisi myös kuvaamaan tähän erittäin pitkään elämänvaiheeseen kuuluvia moninaisia avun ja tuen tarpeita ja erottamaan ne tilanteet, jotka poikkeavat elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeista. Tämä erottelu tehdään, kun avuntarvetta esityksen mukaisesti tulee arvioida yksilöllisesti.

Vanhusasiavaltuutettu pitää kaikkein selkeimpänä vaihtoehtona elämänvaiheisiin perustuvasta jaottelusta luopumista kokonaan. Kuten esityksessä mainitaan, YK:n vammaisten oikeuksien komitea on esittänyt huolensa siitä, että tavanomaisesti kyseiseen elämänvaiheeseen liittyvien avun ja tuen tarpeiden erottelu vammaispalvelulain mukaisista palveluista olisi ehdotetussa muodossaan syrjivä iän perusteella ja olisi ristiriidassa vammaisten oikeuksien yleissopimuksen 1 artiklan kanssa. Komitea suosittelee pidättäytymään ottamasta käyttöön "elämänvaihe" -kriteerejä vammaispalvelulaissa.

lökkään vammaisen henkilön tarpeisiin vastattava yksilöllisen tarpeen mukaisesti

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että esityksen suuri riski on se, että laki toimeenpantaisiin tilanteessa, jossa ikääntyvien palveluista on suuri pula.

lääkkäiden palvelujen ongelmana ovat liian vähäiset taloudelliset resurssit sekä pula työntekijöistä. Kotihoidon ja sen tukipalvelujen saatavuus on heikentynyt ja ympärivuorokautista hoitoa on vaikeampi saada. Myös omaishoidon sopimuksia iäkkäiden hoitoon tehdään aikaisempaa vähemmän. Kuntouttavaa päivätoimintaa on vähennetty ja yleistä on, ettei päivätoimintaan enää sisälly kuljetuspalvelua. Tällä hetkellä moni iäkäs jää vaille tarvitsemiaan palveluja. Heidän toimintakykynsä on pysyvästi heikentynyt sairauksien ja vammojen vuoksi.

Esityksessä viitataan kotihoitoon ja todetaan sen vastaavan yleensä iäkkäiden kotona asuvien henkilöiden erilaisiin palveluntarpeisiin. Käytännössä valtaosa kotihoidon palveluista ja niiden tukipalveluista käytetään tällä hetkellä niiden ikääntyneiden henkilöiden auttamiseen, jotka tarvitsevat apua paljon eli useita käyntejä päivässä. THL raportoi, että vuonna 2023 kotihoidon asiakkaiden luona oltiin vuorokaudessa yhteensä vain keskimäärin noin 38 minuuttia, josta 33 minuuttia asiakkaan kanssa (THL, Pesonen ym. 2022). Nämä minuutit jakautuvat usean päivittäisen käynnin kesken. On selvää, että esimerkiksi apu ulkoiluun tai osallisuuteen jää näin lyhyillä käynneillä toteutumatta. Tämä tulee ilmi sosiaali- ja terveysministeriön tuoreessa selvityksessä (Karppanen ym. 2025.)

Esityksessä todetaan kotihoidon asiakkaiden olevan valtaosin tyytyväisiä kotihoidon palveluihin ja viitataan THL:n asiakastyytyväisyyskyselyyn. Tulokset ovat ristiriidassa Itä-Suomen yliopiston saamiin tutkimustuloksiin, joissa samaa asiaa on kysytty lomakkeella ja haastattelemalla kotihoidon asiakkaita (Soldex -tutkimus). Heistä joka viides (20%) koki, ettei saa riittävästi apua ja tukea arjessaan. Päivittäisiin toimintoihin tukea tarvitsevista 30% sai liian vähän apua vessassa käymiseen ja vuoteesta ylös nousemiseen. 26% ei saanut tarpeeksi apua kodin ulkopuolella liikkumiseen. Avun ja tuen puute oli yhteydessä kotihoidon asiakkaiden kokemaan yksinäisyyteen ja eristyneisyyteen.

Esityksessä todetaan, että sosiaalihuoltolakia ja ns. vanhuspalvelulakia sekä niiden toimeenpanon seuranta on kehitetty, jotta iäkkäät saisivat riittävästi niitä palveluja, joita he tarvitsevat. Käytännössä tilanne näyttää kehittyneen päinvastaiseen suuntaan hyvinvointialueilla.

Esityksessä todetaan vaikutusten arvioinnissa (sivu 12), että iäkkään henkilön perusoikeuksien toteutumiseen käytännössä vaikuttaa se kuinka esityksessä kuvattuja säännöksiä sovelletaan hyvinvointialueilla. Vanhusasiavaltuutettu korostaa sitä, että valtion on turvattava hyvinvointialueille riittävä rahoitus palvelujen toteuttamiselle.

Sosiaali- ja terveysministeriö on tuoreessa julkaisussaan muutosten yhteisvaikutuksista todennut, että *Vammaispalvelulain osalta käytännön soveltamisessa voi syntyä tilanteita, joissa iäkkään ihmisen palvelutarpeet tulkitaan osaksi elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvaa tuen tarvetta, vaikka ne johtuvat pitkäaikaisesta vammasta. Vammaispalvelujen siirtyminen*

sosiaalihuoltolain piiriin voi heikentää palvelujen sisältöä ja lisätä asiakasmaksuja. (STM 2025)

Vanhusasiavaltuutettu korostaa sitä, että iäkkään henkilön, joka pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttaman toiminnanrajoitteen vuoksi tarvitsee tukea tai apua tavanomaisessa elämässä, tulee saada tarvitsemansa palvelut. Käytännössä tämä voi tarkoittaa sitä, että iäkäs henkilö saa palvelut sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain tai jonkun muun lain perusteella tai siten, että sovelletaan samaan aikaan useaa lakia, jotta yksilöllisiin tarpeisiin pystytään vastaamaan.

Helsingissä, marraskuun 7 päivänä 2025

Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo

Erityisasiantuntija Marjut Vuorela

Lähteet:

Karppanen S, Miettinen M, Palvimo E, Rappe E, Sivula S, Starck H ja Viljamaa S. 2025. Selvitys ikääntyneiden subjektiivisesta ulkoiluoikeudesta ja muista mahdollisuuksista ulkoilun lisäämiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö Helsinki 2025.

Soldex -tutkimus:

Vanhuusiän syriäytyminen kotihoidossa – yleisyys, merkitykset ja interventio

Sosiaali- ja terveysministeriö: Toimeentuloturva- ja sosiaali-terveyspalvelulainsäädännön 2024–2026 muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen, s. 47
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/63ed29f6-a891-4229-9755-7fb579ae4219/b735e2ce-26a9-423f-9781-335ff17c7a51/MUISTIO_20250922095602.PDF

